Raport ştiinţific pentru proiectul *Foreign diplomats in the Kingdom of Romania. Ways of socialisation and mundanity experiences (1881-1914)*

PNII-RU-TE-2012-3-0288

Director de proiect

Dr. Claudiu-Lucian Topor

Universitatea Al. I. Cuza din Iaşi

Puţine subiecte în câmpul de referinţă al istoriografiei, româneşti şi străine, se regăsesc într-o stare de potenţială creativitate, precum cel al interacţiunii dintre rutina diplomaţilor şi beneficiile socializării. O stare de potenţă creativă, pentru că, în vreme ce sursele abundă, scrierile referitoare la spaţiul românesc sunt rare sau aproape că lipsesc cu desăvârşire. Istoria socială şi cea a diplomaţiei păreau în urmă cu câţiva ani condamnate să nu se întâlnească vreodată. Evoluţia cunoaşterii istorice către interdisciplinaritate a suprimat însă orice fel de temeri. Mondenităţile, ca şi formele de socializare ale diplomaţilor lumii moderne trebuie, până la urmă, şi ele cunoscute, poate la fel de bine precum activitatea de rutină a funcţionarului confruntat cu povara birocraţiei de model ministerial. E drept că rămâne de demonstrat şi cum pot convieţui cele două perspective istorice, aparent mai puţin compatibile. Metamorfoza imaginii diplomaţiei de la instituţional la monden reprezintă un subiect de interes. De aceea, se poate spune, tocmai perspectiva unei astfel de inedite simbioze a generat ideea ce a îmbrăcat acest proiect. Structurarea bilbiografiei şi identificarea surselor au reprezentat primii săi paşi.

Echipa care a angajat desfăşurarea proiectului s-a dedicat mai întâi activităţilor de informare si documentare. Au fost întreprinse, în ţară şi străinătate, mai mute stagii de cercetare în arhive şi biblioteci. Bogdan Adrian Ceobanu, cercetător la Institutul de Istoria A. D. Xenopol din Iaşi şi membru al echipei proiectului, a efectuat mai multe stagii de documentare. Mai întâi, în perioada 09. 06 - 17. 06. 2013, colegul Bogdan Ceobanu s-a deplasat la Venezia, unde, la invitaţia Institutului Român de Cultură şi Cercetare Umanistică, a efectuat cercetări în bibliotecă, al căror câştig intelectual imediat a fost racordarea la noi tendinţe în cercetarea istoriei diplomaţiei. La finalul stagiului, domnul Ceobanu a participat şi la o conferinţă internaţională, cu o comunicare despre care vom relata în alt loc. A urmat apoi, în perioada 30. 06 – 07. 07. 2013,

efectuarea unei noi mobilităţi, de această dată la Centre d'Etudes des Mondes Russe, Caucasien et Centre – Européen din Paris. Domnul coleg Ceobanu a avut ocazia să întreprindă astfel cercetări preliminare în Archives Diplomatiques-Ministére des Affaires Étrangères. A solicitat spre consultare inventare şi fonduri personale ale miniştrilor plenipotenţiari francezi acreditaţi în România. Alte aspect studiate au fost cele referitoare la conţinutul corespondenţei diplomatice dintre Paris şi Bucureşti, detalii despre localul Legaţiunii Franţei din capitala României. Chiar în aceste zile (23. 11- 30. 11. 2013), colegul Bogdan Ceobanu mai efectuează şi un stagiu de cercetare în Turcia, la invitaţia Institutului Român de Cultură din Instanbul „Dimitrie Cantemir". El a vizitat biblioteca institutului şi a efectuat cercetări „Koc Research Center For Anatolian Studies" , în final şi la „Başbakanlek Osmanli Arşivi", unde, în lipsa unor dosare personale, rapoartele de la Bucureşti ale diplomaţilor otomani, mai cu seamă cele către sfârşitul secolului al XIX-lea, surprind aspecte din viaţa politică şi socială a României. De amintit, în acest sens, fondul **H.R. SYS 1026 (1892-1899).** Claudiu-Lucian Topor, directorul proiectului, lector la Universitatea Al. I. Cuza Iaşi, a întreprins, în perioada 24. 11. - 01. 12 2013, un stagiu de documentare la Arhiva politică din cadrul Ministerului de externe al Germaniei (Politisches Archiv des Auswàrtiges Amtes). Au fost investigate, în principal, fondurile ce conţin informaţii despre viaţa şi cariera diplomaţilor germani acreditaţi între 1881-1914 în calitate de miniştrii plenipotenţiari la Bucureşti. Este vorba despre dosarele de personal (*Personalakten bis 1945*) a nu mai puţin de nouă miniştrii, personaje diferite ca vârstă, convingeri religioase, sociabilitate, caracter. Dosarele de personal consultate oferă informaţie de primă importanţă pentru reconstituirea studiilor şi traseului profesional. Am insistat cum era şi firesc asupra dosarelor ce acoperă cronologic perioada petrecută în capitala României. Documentele sunt însă redactate în vechea scriere germană (Kurrentschrift), fapt ce necesită pentru, vorbitorii de astăzi ai limbii germane, practic o nouă alfabetizare. Un alt fond extrem de valoros pentru cercetare descoperit în arhiva berlineză se intitulează **Das diplomatische Corps in Bukares**t (Corpul diplomatic de la Bucureşti). Am solicitat spre consultare cinci dosare din acest fond. Ele acoperă cronologic perioada 1886-1919 şi se referă la viaţa şi activitatea diplomaţilor străini acreditaţi în capitala Regatului României. În final, am considerat necesar să parcurg şi conţinutul unui alt fond interesant, care se referă la reprezentarea diplomatică a României în străinătate (Rumänien 13 - **Die diplomatische Vertretung Rumäniens im Ausland)**. Este acolo şansa unică de a reconstitui imaginea diplomaţilor români după relatări ale diplomaţilor germani. Un alt membru

al echipei de cercetare, Alexandru Istrate, cercetător la Institutul de Istorie A.D. Xenopol din Iaşi a întreprins, în perioada 10-21 noiembrie 2013, un stagiu de documentare la Bucureşti. El a efectuat cercetări în Biblioteca Academiei Române, la Arhivele Naționale și la Biblioteca Central Universitară „Carol I". De mare interes pentru tema proiectului sunt în special informaţiile incluse în unele fonduri de la secţia *Manuscrise* a Bibliotecii Academiei Române. La cota A 83 în „Arhiva mare", denumire înregistrată în actele bibliotecii, s-au descoperit documente privitoare la organizarea unor evenimente mondene de către familia regală. Sunt aici invitaţii trimise elitelor autohtone dar şi reprezenranţilor străini, privind participarea la dineuri, baluri, oferite la ocazii speciale: jubileul regal; sarbători naţionale şi religioase; aniversări; comemorări. Dincolo de informaţia sterilă, de natură statistică (listele cu invitaţi; aşezarea lor la masă, etc.) reţine atenţia rolul important al familiei regale în pregătirea marilor evenimente mondene.

Stagiile de documentare amintite au contribuit la redactarea unor instrumente de lucru utile, ce vor fi completate în fiecare an, pe măsură ce vor înainta cercetările membrilor echipei: Aceste instrumente de lucru pot fi consultate prin simpla accesare a paginii web a proiectului (http://history.uaic.ro/research/foreigndiplomats/). Se cuvine să le enumerăm dar mai ales să le explicăm: **Bibliografie generală** – structurată după necesitatea de a recurge la metodologia cunoaşterii istorice, necesară în orice demers de cercetare, dar şi din nevoia de a identifica sursele de informare privind viaţa şi activitatea diplomaţilor străini; **Bibliografia tematică** – ce propune o incercare de actualizare a cercetărilor privind istoria corpului diplomatic şi a diplomaţiei ca şi recuperarea unei infime părţi din voluminoasa bibliografie a istoriei sociale consacrată de această dată mondenităţilor şi vieţii cotidiene; **Repertoriul memorialisticii şi presei** – un efort minim de sistematizare a literaturii autobiografice şi presei, izvoare preţioase în investigaţiile ce ţin deopotrivă de diplomaţie şi mondeni; **Inventar al surselor cercetate** - o reflectare, periodic actualizată, a cercetărilor întreprinse de membrii echipei proiectului în diferite arhive din ţară şi străinătate.

Informaţia acumulată în această primă etapă din desfăşurarea proiectului a înlesnit participarea membrilor echipei de cercetare la sesiuni de comunicări ştiinţifice din ţară şi din străinătate. În perioada 14-15 iunie 2013 s-a desfăşurat la Venezia congresul internaţional intitulat „ La Lunga Crisi. Italia, Romania e il Sud-Est Europeo dal 1908 alla Pace di Bucarest (1913)", în organizarea Institutului Român de Cultură şi Cercetare Umanistică Venezia, Universitatea Ca'Foscari, a Departamentului de studii politice a Universităţii Roma Tre şi a

Academiei Române. Trei dintre membrii proiectului au participat cu comunicări. Daniel Cain a prezentat comunicarea *Going to War. Bulgarian-Romanian Relationsships between St Petersburg Protocol and the Second Balkan War*. Textul prezentat a relevat tensiunile româno-bulgare ce au premers întreruperii relaţiilor diplomatice în vara anului 1913. Legaţiunea Bulgariei la Bucureşti a reprezentat în acest interval de timp un important pol de interes pentru comentariile şi suspiciunile ce se nasc în scoietatea românească. Domnul coleg Bogdan Adrian Ceobanu a prezentat comunicarea *N. Schebeko. A Russian Diplomat in Bucharest at the time of the First Balkan War*. Acreditat în calitate de ministru plenipotenţiar la Bucureşti chiar în vara anului 1912, Schebecko, asemeni predecesorilor, apare "obsedat" de ipoteza unei alianţe între România şi Austro-Ungaria. El încearcă pe diferite canale, inclusiv prin frecventarea cercurilor înaltei societăţi, să pătrundă în misterele politicii externe româneşti. Fin observator al realităţilor mondene, el încearcă să diminueze un sentiment al rusofobiei temeinic aşezat în rândurile elitei româneşti. Apropiat şi regelui, el încearcă să influenţeze oamenii politici în sensul reconsiderării legăturilor de amiciţie cu Rusia. Claudiu-Lucian Topor, directorul proiectului, a prezentat şi el textul intitulat *Bucharest "Mundanity Experiences" in the Wartimes. Scraps of Social Life between the Bulgarian Campaign (1913) and The Great War (1916).* Comunicarea prezintă locuri şi forme de socializare în Bucureştiul cosmopolit de la începutul veacului XX. Nota de inedit constă în suprapunerea experienţei războiului. Asemeni altor capitale europene, şi Bucureştii începutului de veac sunt un oraş al suferinţei. Şi totuşi, în această dramă a războiului pulsează viaţa. Oamenii încercă să se refugieze într-un cotidian ce le alungă din minte măcar pentru o seară imaginea ororilor. Deosebiri remarcabile separă însă experienţele mondene ale notabililor capitalei între războiul balcanic din 1913 şi mobilizarea din 1916. Campania din Bulgaria seamănă cu o petrecere de nuntă! Restaurante deschise, forfotă mare, entuziasm de cafenea. Puţinele semne ale războiului, deşi vizibile, publicul pare să le ignore, fiindcă, în lipsa confruntărilor la sud de Dunăre, spitalele nu se vor umple cu răniţi. Spre finalul aventurii războinice, doar epidemia de holeră, care pătrunsese printer soldaţi, pare să trezească o oarecare îngrijoarare. Peste numai trei ani, experienţa războiului reîncepe, în societatea bucureşteană, la fel de triumfalist. Sentimentul patriotic umple străzile, dar este pus la grea încercare curând. Războiul cel adevărat începuse. Spitalele nu mai fac faţă valului de răniţi, oraşul este scufundat noaptea in beznă, ca să evite bombardarea unor obiective precise. Puţine distracţii mai rămân, şi acelea suprimate de gândul la ocupaţia militară străină.

În perioada 21- 22 noiembrie s-a desfăşurat la Universitatea "Alexandru Ioan Cuza" din Iaşi, instituţia gazdă a proiectului, workshopul intitulat *Diplomaţie şi societate în Europa de Est. Direcţii, surse, metode de cercetare*, manifestare prevăzută în planificarea pentru acest an. Au particpat, alături de membrii proiectului, la secţiunea consecrată tematicii cercetărilor noastre (*Trecut şi prezent în studiul diplomaţiei. Editarea izvoarelor şi provocările istoriei sociale*) istorici şi cercetători din Iaşi, unii dintre ei cu bună reputaţie în domeniul istoriei diplomaţiei si a relaţiilor internaţionale. Comunicările membrilor proiectului (a se vedea rezumatele publicate pe pagina web a proiectului) s-au axat pe prezentarea următoarelor subiecte: Claudiu-Lucian Topor, directorul proiectului a supus atenţiei auditoriului un text referitor la preocupările instituţionalizate din mediul academic german, privind editarea surselor istoriei diplomatice. Două, relativ recente, instrumente de lucru (*Handbuch der Diplomatie, 1815-1963. Auswärtige Missionschefs in Deutschland und deutsche Missionschefs in Ausland von Metternich bis Adenauer*; *Biographisches Handbuch des deutschen Auswärtigen Dienstes 1871-1945*) au fost analizate sub aspectul concepţiei, metodologiei şi dificultăţilor editoriale. Daniel Cain a prezentat comunicarea *Editarea izvoarelor diplomatice în Europa de sud-est.* Textul relevă impedimentele şi beneficiile efortului de pubicăre a unor voluminoase colecţii de documente diplomatice, într-o regiune a Europei mult timp văduvită de controlul asupra surselor istorice fundamentale. Alexandru Istrate a prezentat comunicarea intitulată *Despre diplomaţi în literatura autobiografică. Note de lectură.* Mesajul transmis de autor este acela că citind pe unii diplomați ne reîntoarcem într-o altă istorie, reconstituită sub semnul veridicității și al emoțiilor autentice. „Greutatea" unor amintiri nu este dată nici de renumele semnatarului şi nici de bogăţia faptelor semnalate. Contează mai mult sinceritatea povestitorului, spiritul polemic şi, nu în ultimul rând, veridicitatea „reîntâlnirilor" pe care le ocazionează, omenescul din evocările sale. Apreciem acest gen de scriitură în măsura în care, involuntar, el vine în antiteză cu falsificările voite şi cu frazeologia festivă. Bogdan Ceobanu s-a oprit din nou asupra diplomaţilot ruşi la Bucureşti. Comunicarea intitulată *Un consul al Rusiei la Iasi la sfârşitul secolului al XIX-lea. Alexandru Girs.* Interesează, mai ales, modul în care a receptat şi a fost receptat de societatea ieşeană de la sfârşitul secolului al XIX-lea. Prezenţa sa în spaţiul public a fost notată de către presa şi memorialistica epocii, rămânând în amintirea contemporanilor ca un consul „extrem de abil între toţi agenţii ruşi rezidenţi în acest Regat şi cel mai de temut". Alexandru a fost pasionat de vânătoare, a cochetat cu lumea istoricilor şi a teatrului, pe scena teatrului din Iaşi jucându-se

mai multe piese, în diferite stagiuni, traduse din rusă şi puse în scenă de Alexandru Girs. Petrecerile organizate în saloanele consulatului aveau să fie consemnate de periodicele vremii, ce surprindeau politeţea şi bunul gust al familiei Girs. În afara intervenţiilor la workshopul amintit mai sus, doi dintre membrii proiectului, Daniel Cain şi Claudiu – Lucian Topor au participat (sau vor lua parte până la finalul lunii decembrie) la sesiuni de comunicări naţionale. În perioada 25-26 octombrie s-a desfăşurat la Universitatea Alexandru Ioan Cuza Iaşi, sesiunea anuală de comunicări a cadrelor dicactice, cercetătorilor şi doctoranzilor Facultăţii de Istorie. Cu acest prilej Claudiu-Lucian Topor a prezentat comunicarea *Sensibilităţi religioase în vremea Marelui Război. Românii, bulgarii şi moaştele Sfântului Dumitru*. Există fără îndoială o anumită simetrie a comportamentului social la români în asocierea stranie dintre monden şi specificul mistic al religiozităţii. Într-o duminică de februarie (1918) se petrece un eveniment (furtul moaştelor Sfântului Dumitru Basarabov, protectorul Bucureştilor) care dezvăluie reacţii nemaiîntâlnite, dar plauzibil îndelung exersate, în subconştientul bucreştenilor pătrunşi de evlavie. Un spectacol monden se naşte cu totul neaşteptat într-o lume tristă, cea a războiului. Recuperate, nu fără peripeţii, de ofiţeri germani, moaştele Sfântului se întorc într-o capitală extaziată de puterea miracolului divin. Mahalalele inundă dealul Mitropoliei, oameni simplii îngenunchează pe traseul revenirii moaştelor în Catedrală, se aprind măcar una sau două lumânări la fiecare om, deşi, sub regimul ocupaţiei militare, ceara e pe cale de dispariţie. Se cere răsplată pentru soldaţii germani, priviţi acum cu omenie. Un sentiment religios pe care orice formă a vieţii mondene nu îl poate exclude atunci când ne referim la Bucureştii începutului de veac. În final, se cuvin câteva vorbe şi despre comunicarea prezentată de colegul Daniel Cain la sesiunea anuală de comunicări a Institutului Nicolae Iorga din Bucureşti. Intitulată, *Un diplomat bulgar la București: Gheorghi Kalinkov (1911 - 1913)*, expunerea de idei a colegului Cain aduce în atenţie figura unui diplomat bulgar, despre care se ştiu destul de puţine lucruri în România. Scurta lui carieră se rezumă doar la postul de la Bucureşti, într-o perioadă de convulsii în Peninsula Balcanică. Numit în fruntea unei legații bulgare, fără nici un fel de pregătire diplomatică, fără prea multe maniere de salon, însă deştept, Kalinkov se confruntă cu provocările declanşării primului război balcanic. Mai precis, trebuie să uzeze de toată influența sa pentru a diminua prăpastia dintre aşteptările României şi intrasigența autorităților de la Sofia. Pentru a putea pătrunde însă în spiritul unei ţări, diplomatul trebuie mai întâi să o cunoască. Pentru Gheorghi Kalinkov, România este ţara celor mai stridente contradicţii politice. Un stat în care

Constituţia este „o funcţie”, regimul electoral - „înşelătorie şi corupţie”, iar parlamentarismul, „un fals şi o minciună perfidă”. Bucureştii sunt „centrul şi oglinda oligarhiei româneşti”, un oraş care, pentru diplomatul bulgar, reprezintă un „Babilon modern” şi „Micul Paris” în toate, mai ales în ceea ce priveşte moravurile politice şi familiale, „stricate şi foarte uşoare”. Pentru o asemenea viaţă, recunoaşte Kalinkov, ai nevoie de „o sănătate de fier, punga plină, nervi tari şi un stomac sănătos”. Aici se împletesc „toate amintirile trecutului şi toate speranţele viitorului”. Capitala Vechiului Regat este „focarul culturii, politicii, ştiinţei şi artei româneşti”, unde se intersectează civilizaţia europeană, prost înţeleasă şi prost aplicată, cu întunericul, ignoranţa şi indecenţa Orientului.

Activitatea de cercetare este permanent monitorizată. Împreună cu membrii echipei s-au efectuat evaluări periodice ale stadiului cercetării din cadrul proiectului, directorul echipei fiind cel ce coordonează cercetarea şi reprezintă elementul principal de legătură.